

Ks. Andrzej Targosz

KÓŁKA BIBLIJNE KSIĘDZA PROFESORA WŁADYSŁAWA SMEREKI

Kościół katolicki w Polsce w okresie międzywojennym w dziedzinie duszpasterstwa wypracował cały szereg owocnych metod. Sprzyjały temu warunki, w jakich się wtedy znajdował. Czynniki ułatwiającymi jego działalność duszpasterską były na pewno m. in.: jego licząca się pozycja w społeczeństwie, ilość i poziom intelektualny duchowieństwa oraz zakorzenienie katolicyzmu w tradycji narodowej. Prężność duszpasterska Kościoła katolickiego płynęła przede wszystkim z wiary duchowieństwa i wiernych. Wpływ teologii należał do czynników o umiarkowanym znaczeniu. Polska teologia pastoralna tego okresu nie wyróżniała się bowiem specjalnym nowatorstwem. Pastoralisci polscy bazowali na intelektualnym dorobku Zachodu. Stąd też teologię tę cechowały podobne słabości: brak jasnego określenia przedmiotu tej dyscypliny oraz dezintegracja subdyscyplin pastoralnych. Akcentowano koncepcję teologii pastoralnej streszczając się w schemacie „pasterz — owczarnia” podtrzymując tradycyjny podział na element czynny i bierny w Kościele. Skłaniano się ku hodegetyce jako teologii pastoralnej w najściślejszym znaczeniu¹.

Do ciekawszych osiągnięć duszpasterstwa zaliczyć należy przeszczepienie na grunt polski Akcji Katolickiej. W całym zaś bogactwie działalności Akcji Katolickiej na szczególną uwagę zasługuje jej nurt biblijny.

1.

Ks. Władysław Smereka był jednym z pionierów metod formacji biblijnej młodzieży Akcji Katolickiej². Urodził się 9 czerwca 1907 r. w Sasiadowicach, powiat Sambor, w województwie lwowskim. Lata szkolne spędził w Samborze. Po maturze wstąpił do Seminarium Duchownego we Lwowie. Studia skończył ze stopniem magistra teologii. Przez trzy lata pracował jako wikariusz i katecheta: w Horodence koło Kołomyi i w Sokolnikach pod Lwowem. W roku 1934 został przeniesiony do Lwowa, gdzie z inspiracji Ks. P. Stacha i ks. A. Klawka rozpoczął dalsze studia biblijne, rozwijając równocześnie zainteresowania apostołstwem biblijnym. Podjął próbę przeszczepienia na grunt polski osiągnięć ruchu biblijnego w Niemczech³. Za-

¹ Por. W. Piwowski, *Formy duszpasterstwa parafialnego w Polsce odrodzonej (1918—1939)*, w: *Kościół w II Rzeczypospolitej*, Lublin 1980, 129—134.

² Podobne zasługi w tej dziedzinie mają Felicja Żurowska i ks. Władysław Lesiak.

³ Wzór wziął ze stowarzyszenia „Katholische Bibelbewegung”. Oparł się na podręczniku A. Stonnera, *Bibellesung mit der Katholischen Jugend*, Paderborn 1935. W. Smereka, *Pismo św. a Akcja Katolicka*, Lwów 1936, 41 n.

czął najpierw organizować grupy chłopców i dziewcząt i czytał z nimi Ewangelię. Była to w większości młodzież, którą jako katecheta uczył religii. Później przy współpracy S. Grabianki zakładał koła biblijne wśród młodzieży. Były to pierwsze koła biblijne we Lwowie. Z Akcją Katolicką współpracował już na poprzednich placówkach. We Lwowie, zachęcony przez ks. P. Stacha postanowił „stworzyć typ koła biblijnego i godziny biblijnej odpowiadający duchowi polskiemu”⁴. Konsekwencją tego zamysłu były cykle artykułów w miejscowej prasie katolickiej. Stały się one później podstawą do napisania broszury pt. *Pismo Święte a Akcja Katolicka*. Książka ta była pomyślana jako pewnego rodzaju podręcznik do pracy biblijnej z młodzieżą. Składała się z dwóch części, historycznej i metodycznej. W pierwszej ukazywała rozwój apostołatu biblijnego za granicą i w kraju. Część druga podręcznika była zaproszeniem do regularnego czytania Pisma św., teologicznie umotywowanym i wzbogaconym przykładami. Dalej wprowadzała w metodę działania koła biblijnego i przeprowadzania godziny biblijnej. W części tej ponadto znalazło się krótkie omówienie poszczególnych ksiąg Pisma św. pod względem ich przydatności do czytania na spotkaniach z młodzieżą. Ostatnie lata przed wybuchem II wojny światowej to w życiu ks. W. Smereki okres dalszego wprowadzania w życie miejscowej młodzieży Akcji Katolickiej wypracowanych zasad formacji biblijnej. W tym także czasie ukończył studia biblijne, uzyskując doktorat z teologii. W latach wojny pracował w duszpasterstwie. W roku 1953 habilitował się na Wydziale Teologicznym UJ w Krakowie. W późniejszych latach, aż do emerytury był profesorem na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie i w kleryków zaszczepiał zainteresowanie i cześć do Pisma św. Zmarł 30 sierpnia 1983 r.

2.

Wprowadzona przez ks. W. Smerekę metoda pracy w kółkach biblijnych charakteryzowała się jasnością i konkretnością założeń. Wielkość koła biblijnego wynosiła od 5 do 30 uczestników. Głównym organizatorem koła był ksiądz, miejscowy duszpasterz lub katecheta. On także zasadniczo prowadził spotkania z młodzieżą. Czasami mógł go w tym zastąpić dobrze przygotowany do tego katolik świecki. Spotkania odbywały się z reguły poza kościołem. Wykorzystywano do tego celu pomieszczenia w klasztorach, domach parafialnych, ochronkach itp. Normalną porą zebrania były wieczory, w godzinach pomiędzy 18.00 a 20.00. Spotkania trwały od 30 do 60 minut. Odbywały się z różną częstotliwością: dwa razy w miesiącu, raz w tygodniu a nawet i częściej. Główną częścią tych spotkań było czytanie i rozważanie Pisma św. Każde spotkanie koła biblijnego przeprowadzano zgodnie z wskazaniem dydaktyki nauki

⁴ Tamże, 42.

religii⁵. W ten sposób przypominało ono ówczesną godzinę katechezy. Składało się z następujących etapów: nastawienie duchowe i wywołanie odpowiedniego nastroju, czytanie Pisma św., objaśnienia; zastosowanie.

Pierwszym elementem struktury godziny czytania Pisma św. w ramach pracy kółka biblijnego było odpowiednie przygotowanie młodzieży. Czytanie miało być rodzajem nabożeństwa. Dlatego prowadzący przypominał zebrany o nadprzyrodzonej mocy i skuteczności słowa Bożego, czytane go we wspólnocie, dla życia codziennego każdego słuchającego z wiarą. Uformowane w ten sposób nastawienie duchowe podbudowywano śpiewem pieśni religijnych i specjalnymi modlitwami⁶.

Po trwającym kilka minut przygotowaniu rozpoczynano czytanie wybranego tekstu. Książkę czytał głośno, a młodzież słuchała patrząc równocześnie we własne egzemplarze Pisma św. Wymagano, by czytanie od strony technicznej było na najwyższym poziomie. Była to główna część spotkania. Poświęcano jej od 15 do 20 minut⁷. Czytano przeważnie Nowy Testament, rozpoczynając od Ewangelii. Dopiero po przeczytaniu całego Nowego Testamentu sięgano po Stary, wybierając te księgi, które ówczesna homiletyka materialna proponowała wykorzystywać w kaznodziejstwie. Spośród wszystkich ksiąg Starego Testamentu do czytania w całości przeznaczano jedynie sześć (Rt, 1 i 2 Sm, 1 i 2 Krn, Tb). Większość pozostałych zalecano czytać we fragmentach. Niektóre księgi rezerwowano wyłącznie dla młodzieży akademickiej (Kpł, Jdt, Est). Nie zalecano dla młodzieży szkolnej czytania większości ksiąg dydaktycznych i prorockich (Prz, Koh, Mdr, Syr, Iz, Jr ...). Natomiast kilka (Lb, Ezdr, Ne, Pnp) oceniano jako nie nadające się w ogóle do czytania z młodzieżą⁸. Tak sklasyfikowany materiał biblijny podawano młodzieży przy pomocy dwóch sposobów praktycznych.

Pierwszy nazywano czytaniem kursorycznym — ciągłym. Polegało ono na czytaniu całych ksiąg lub większych fragmentów systematycznie wiersz za wierszem, rozdział za rozdziałem. Wymagało to takiego podzielenia całej księgi lub jej większego fragmentu, by cała godzina biblijna stanowiła logiczną całość. Wybraną księgę odpowiednio tytułowano (było to niejako hasło akcentujące jedną z głów-

⁵ Tamże, 57. Autor oparł się na podręczniku: Z. Bielański, *Pedagogika religijno-moralna*, Lwów 1934, 231 n.

⁶ Aby podkreślić wielką część dla słowa Bożego, pierwszą godzinę biblijną przeprowadzano w kościele. Było to nabożeństwo ze śpiewem „Veni Creator”, kazaniem o znaczeniu i wartości czytania Pisma św. dla życia chrześcijanina oraz uroczystym błogosławieństwem N. Sakramentem na zakończenie. Tamże, 58.

⁷ Podczas jednej z pierwszych godzin biblijnych duszpasterz przeprowadzał wykład z zakresu introdukcji, przedstawiając młodzieży ogólne uwagi o Piśmie św. Podobnym wykładem poprzedzał czytanie każdej nowej Księgi, omawiając jej cel i autora. Tamże, 58 n.

⁸ Tamże, 49—53.

nych jej myśli) i dzielono na jednostki metodyczne. W ten sposób np. Ewangelię św. Mateusza czytano pod hasłem „Wesoła nowina o Królestwie Bożym”; św. Marka: „Jezus Chrystus jest Synem Bożym”; św. Łukasza: „Pokój ludziom dobrej woli”; św. Jana: „Objawienie Bóstwa Jezusa Chrystusa”; Dzieje Apostolskie: „Życie pierwszych chrześcijan” itp.⁹

Drugi sposób czytania określano jako nie-kursoryczne, nie-ciągłe. W tym wypadku dobierano teksty biblijne ze względu na ich charakter dogmatyczny, moralny lub liturgiczny. Metoda ta wymagała od kierownika kółka większego przygotowania i znajomości zagadnień teologii biblijnej. Polegała bowiem na doboru tekstów z całej Biblii w celu ukazania bądź rozwoju objawienia Bożego albo pełnej nauki odnośnie do danego zagadnienia. Przykładem mogą być tematy: rozwój teologii Boga w Starym Testamencie; dobroć Boga; zagadnienie cierpienia w Ewangeliach; pojęcie Kościoła u św. Pawła, itp.¹⁰ Dobór tematów zależał od poziomu intelektualnego i wyrobienia wewnętrznego członków kółka biblijnego. W praktyce, najczęściej korzystano ze sposobu czytania kursoryczno-ciągłego. Młodzież znała przecież Pismo św. tylko z ambony i katechezy. Należało więc najpierw zaznajomić ich z treścią każdej poszczególnej księgi.

Trzecim etapem realizacji godziny czytania Pisma św. były objaśnienia. Po czytaniu Pisma św. ksiądz prowadzący spotkanie przeprowadzał zwięzły komentarz egzegetyczny wybranego fragmentu. Wymagano, żeby był jasny, ścisły i dokładny, by w sposób dostosowany do poziomu słuchaczy ukazywał myśl zawartą w tekście. Po takim krótkim wyjaśnieniu następowała dyskusja. Była to raczej swobodna rozmowa, w czasie której młodzież miała okazję przedstawić swoje wątpliwości oraz pytania i poprosić księdza o dalsze wyjaśnienia. Zdaniem ks. W. Smereki była to najtrudniejsza część godziny biblijnej. Stawiała ona przed księdzem wysokie wymagania, przede wszystkim obowiązek wcześniejszego sięgnięcia do odpowiednich komentarzy biblijnych¹¹.

Spotkanie kółka biblijnego kończyło się zastosowaniem. Od rozważań teoretycznych przechodzono do konkretnego życia młodzieży, starając się wyciągnąć z Ewangelii wnioski i postulaty możliwe do zrealizowania w codziennym postępowaniu. Taka aktualizacja Ewangelii czyniła z niej dla młodzieży księgę bliską i żywą, potrzebną na co dzień. Godziny czytania Pisma św. stawały się szkołą wiary, gdyż uczyły jak w każdej sytuacji kierować się jej zasadami. Aby uniknąć

⁹ Tamże, 54 n.

¹⁰ Tamże, 56 n.

¹¹ Polska literatura w tej dziedzinie była bardzo skromna. Autor wskazuje jedynie na następujące prace. W. S z c z e p a ń s k i, *Cztery Ewangelie*, Kraków 1917; Tenże, *Bóg-Człowiek*, Kraków 1924; uwagi egzegetyczne ks. Korzonkiewicza, w: Abp S y m o n, *Listy św. Pawła*, Kraków 1928; oraz komentarze i wstępy w Biblii ks. Wujka opracowane przez ks. Styśia i ks. Rostworowskiego, Kraków 1935. Tamże, 62 n.

moralizatorstwa, a równocześnie pełniej ukazać piękno i wewnętrzną moc Pisma św. starano się wskazywać młodzieży ludzi, którzy w swoim życiu pełniej zrealizowali Ewangelię. Sięgano po wzory z życia Świętych. Np. do lektury perykopy o zgubionej owcy (Łk 15, 1—7) czy o dobrym pasterzu (J 10) proponowano dołączyć epizody z życia św. Jana Bosko, ukazując jego troskę o wychowanie młodzieży. Podobnie wykorzystywano żywoty św. Augustyna, św. Franciszka z Asyżu, św. Wincentego a Paulo i innych, również i Polaków¹². Ponadto ubogaczano zastosowanie fragmentami z polskiej literatury. Sięgano po dzieła poetów i pisarzy: A. Mickiewicza, Z. Krasińskiego, J. Słowackiego, K. Ujejskiego, J. Kasprówicza, K. Tetmajera, W. Pola, H. Sienkiewicza, S. Reymonta, Z. Kossak-Szczuckiej i innych. Wzbogacało to godziny czytania Pisma św. o treści, które powstały z inspiracji ewangelicznej, a przy tym szczególnie bliskie każdemu Polakowi. W ten sposób budowano dla wielu niejako pomost pomiędzy Ewangelią a życiem, a także drogę do lepszego zrozumienia i pokochania Pisma św. przez młodzież.

Mimo że nie posiadamy (poza wzorem podanym przez ks. W. Smerekę) innych przykładów godziny czytania Pisma św., wydaje się jednak, że metoda ta spełniła swoją rolę formacyjną. Nie jest łatwo określić w jakim stopniu metoda kółka biblijnego była wykorzystywana w ówczesnym polskim duszpasterstwie młodzieży. Wiemy jednak na pewno, że w środowisku lwowskim kółka biblijne działały aż do wybuchu wojny¹³.

3.

Słuszność metody kółka biblijnego potwierdził przede wszystkim Sobór Watykański II. W Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym czytamy: „... Sobór Święty usilnie i szczególnie upomina wszystkich wiernych (...), by przez częste czytanie Pisma świętego nabywali „wzniesłego poznania Jezusa Chrystusa” (Flp 3, 8). „Nieznajomość Pisma św. jest nieznajomością Chrystusa”. Niech więc chętnie przystępują do świętego tekstu czy to przez świętą liturgię przepełnioną Bożymi słowami, czy przez pobożną lekturę, czy przez branie udziału w specjalnych wykładach i przez inne środki, które za aprobatą i pod opieką pasterzy Kościoła wszędzie w naszych czasach chwalebnie się rozpowszechniają” (nr 25). Można powiedzieć, że dopiero wtedy (1965 r.) zakończył się w Kościele katolickim „po-

¹² Wprowadzenie urozmaiceń podyktowane było także względem innej natury, mianowicie znajomości polskiego charakteru, skłonnego do szybkiego zniechęcania się. Autor motywuje to w sposób następujący: „charakter naszego narodu jest porywczy, popędliwy, o wielkim zapale do czegośkolwiek, o nadmiernym unoszeniu się nad byle czym, o wybujałej wyobraźni i małej wytrwałości, dlatego tym trudniej przyjdzie nam pozyskać młodzież, może nie tyle pozyskać, ile utrwalić ich w czytaniu słowa Bożego i uczęszczaniu na kółka biblijne”. Tamże, 66.

¹³ Por. Druhna, *Wrażenia ze Zjazdu*, „Młoda Polska” 19 (1938) 126.

reformacyjny okres ostrożności w dawaniu wiernym tekstu biblijnego do ręki”¹⁴. W świetle słów Soboru kółka biblijne jako metoda formacji biblijnej młodzieży zasługuje więc na słuszne wyróżnienie. Ks. W. Smereka postulował przecież (30 lat przed Soborem), by każdy biorący udział w spotkaniach kółką biblijnego posiadał własny egzemplarz Pisma św.; skład kółka miał nie przekraczać kilkunastu osób; dopuszczał, by spotkaniu przewodniczył katolik świecki; wprowadzał wspólne czytanie, rozważanie i dyskusję nad tekstem biblijnym. Ponadto ks. W. Smereka jako biblista, w oparciu o ówczesny stan nauki, w proponowanej metodzie uwzględniał zasady teologii biblijnej. Akcentował zasadę jedności Testamentów i zalecał taki sposób lektury, by młodzież mogła poznać choćby niektóre z ważniejszych tematów teologicznych Biblii. Także współczesna literatura duszpastersko-egzegetyczna coraz częściej wskazuje na wartości duszpasterskie i formacyjne Pisma św. Wśród form duszpasterstwa biblijnego stosowanych obecnie w pracy z młodzieżą wymieniane są między innymi: rewizja życia i krąg biblijny¹⁵. Odnajdujemy w nich elementy stosowane w pracy kółka biblijnego: spotkania w małych grupach, świeccy animatorzy, czynny udział młodzieży w pracy grupy itd. Podsumowując więc możemy śmiało powiedzieć, że ks. W. Smereka był w okresie międzywojennym prawdziwym prekursorem i apostołem odnowy biblijnej w praktyce duszpasterstwa młodzieży w Polsce.

Kraków

KS. ANDRZEJ TARGOSZ

¹⁴ A. Jankowski, *Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym*, w: *Sobór Watykański Drugi, Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Paris 1967, 349.

¹⁵ Por. J. Kudasiwicz, *Pismo św. jako księga ludu Bożego i jej znaczenie duszpasterskie*, w: *Wstęp ogólny do Pisma św.*, Poznań 1973, 382—388; K. Romaniuk, *Krótki zarys historii zbawienia*, Poznań 1979², 258—263.

„Ruch Biblijny i Liturgiczny”

dedykował z. 6 (1981) Ks. Prof. Władysławowi Smerece
z okazji Złotego Jubileuszu Kapłaństwa
z następującymi omówieniami:

Bp W. Urban, 50-lecie kapłaństwa Ks. Prof. Władysława Smereki (337—340),

ks. J. Chmiel, Biblijne pomniki polskiej mowy. Inicjatywy edytorskie Ks. Prof. Władysława Smereki (341—343),

ks. T. Matras, Bibliografia publikacji Ks. Prof. Władysława Smereki (344—346).